

С.Г. Дзюба (Донецька філія Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України, м. Донецьк, Україна)
Я.С. Соболева (Донецька філія Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі Міністерства фінансів України, м. Донецьк, Україна)

ПРАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ САНАЦІЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто практику проведення процесу досудової санації неплатоспроможних підприємств України і санації за рішенням господарського суду під час провадження справи про банкрутство, виявлено недоліки й проблеми здійснення цього процесу, запропоновано шляхи вдосконалення механізму його реалізації.

Ключові слова: санація, санаційний аудит, план санації, санаційна спроможність підприємства.

Рис. 2. Літ. 22.

С.Г. Дзюба (Донецкий филиал Украинского государственного университета финансов и международной торговли Министерства финансов Украины, г. Донецк, Украина)

Я.С. Соболева (Донецкий филиал Украинского государственного университета финансов и международной торговли Министерства финансов Украины, г. Донецк, Украина)

ПРАКТИКА ПРОВЕДЕНИЯ САНАЦИИ НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрена практика проведения процесса досудебной санации неплатежеспособных предприятий Украины и санации по решению хозяйственного суда во время осуществления дела о банкротстве, выявлены недостатки и проблемы осуществления этого процесса, предложены пути усовершенствования механизма его реализации.

Ключевые слова: санация, санационный аудит, план санации, санационная возможность предприятия.

S.G. Dzyuba (Donetsk branch of the Ukrainian State University of Finance and International Trade, Ministry of Finance of Ukraine, Donetsk, Ukraine)

Y.S. Soboleva (Donetsk branch of the Ukrainian State University of Finance and International Trade, Ministry of Finance of Ukraine, Donetsk, Ukraine)

PRACTICES OF SANATION FOR INSOLVENT ENTERPRISES

The article considers the practices of performing the out-of-court sanation of the insolvent enterprises in Ukraine along with the sanation by the decision of commercial court during the bankruptcy case; drawbacks and problems in realization of this process are revealed and the ways to improve the mechanism of its realization are offered.

Keywords: sanation; sanation audit; plan of sanation; opportunities for enterprise sanation.

Постановка проблеми. В сучасних умовах фінансово-економічної, політичної та соціальної нестабільності зовнішнього середовища функціонування вітчизняних підприємств спостерігається кількісне зростання кризових ситуацій, з якими вимушені стикатися суб'єкти господарювання. Це знаходить своє відображення в скороченні обсягів реалізації продукції, затримці платежів за

дебіторською та кредиторською заборгованістю або й узагалі в їх відсутності. Як результат, збільшується кількість збиткових, неплатоспроможних підприємств. Так, у 2009 р., порівняно з 2008 р., дебіторська заборгованість вітчизняних підприємств зросла на 194860,6 млн. грн. або на 16% і склала в цілому 1217895,8 млн. грн., а кредиторська заборгованість підприємств збільшилася на 246648,1 млн. грн. або 17,3% та склала в цілому у 2009 р. 1427789,1 млн. грн. [20, 25]. Таким чином, в 2009 р. 41% від всіх зареєстрованих в Україні промислових підприємств виявилися збитковими, тобто майже половина суб'єктів господарювання в державі не сплачувала податки й збори до державного та місцевого бюджетів. Оскільки саме ці платежі є одним із головних джерел доходів держави, то в Україні щороку гостро постає проблема дефіциту коштів на покриття видатків державного бюджету, а отже, й можливості здійснювати державою свої функції.

На макрорівні неплатоспроможність одного підприємства може викликати цілу низку неплатоспроможностей. Коли одне підприємство втрачає можливість виконувати свої зобов'язання перед іншими підприємствами-кредиторами й державою, воно автоматично погіршує фінансовий стан свого кредитора й державного бюджету, оскільки в останніх збільшуються розміри сумнівної (або безнадійної) дебіторської заборгованості та бракує наявних ліквідних коштів. І тоді вже кредитор першого підприємства виявляється неплатоспроможним щодо своїх кредиторів. І такий ланцюг послідовно створює цілу низку проблем, коли неплатоспроможність одного підприємства може погіршити фінансовий стан десятків інших господарюючих суб'єктів й стати причиною утворення кризових станів в окремих галузях або національній економіці в цілому.

З метою фінансово-господарського оздоровлення підприємств будь-якої форми власності, тобто відновлення їх платоспроможності, адаптації до динаміки умов зовнішнього середовища, створення передумов для економічного розвитку, може проводитися процедура санації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні фахівці в галузі економіки вже мають у своєму доробку дослідження теоретичних та деяких практичних аспектів проведення санації підприємств. Зокрема, в публікації А. Череп розкрито санацію підприємства як економічну категорію [22]. У праці Д. Коваленко висвітлено основні організаційно-економічні аспекти класичної моделі санації [16]. У статті О. Козляниченко розглянуто особливості санаційних процедур у різних країнах світу [17]. А. Івженко досліджено механізм проведення санації підприємств й запропоновано основні напрямки його вдосконалення [13]. Концепцію вартісно-орієнтованого управління з метою її використання при обґрунтуванні доцільності санації підприємства розроблено І. Плікус [19]. Б. Дутковський аналізує розвиток нормативно-правового підґрунтя проведення санації підприємства [11].

Невирішені частини проблеми. Детальніше ознайомлення з працями українських науковців, присвяченими розкриттю проблеми проведення санації неплатоспроможних підприємств, дало змогу дійти висновку про те, що сьогодні більшість вчених-економістів займаються насамперед висвітленням теоретичних аспектів цього процесу, який вже досить повно розкритий. Через це

виникає потреба саме в аналізі практичних досліджень і в розробці конкретних моделей здійснення санації з метою популяризації цієї процедури серед вітчизняних підприємств, що є передумовою стабілізації їх діяльності та підвищення її економічної ефективності й безпосередньо позитивно вплине на всі процеси в економічній та соціальній сфері України.

Метою дослідження є розгляд практики проведення процесу досудової санації неплатоспроможних підприємств України і санації за рішенням господарського суду під час провадження справи про банкрутство, виявлення недоліків і висвітлення проблем здійснення цього процесу, надання пропозицій щодо вдосконалення механізму його реалізації.

Основні результати дослідження. Брак фінансових коштів на підприємстві, що може стати наслідком незапланованих витрат або недосягнення необхідного фінансового результату, є причиною його неплатоспроможності. Неможливість підприємств вчасно розрахуватись із кредиторами та державним бюджетом за своїми зобов'язаннями робить їх боржниками й ставить на межу банкрутства.

Сучасний термін «банкрут» запозичений у німецької мови (bankrott – неплатоспроможний) [18, 76], у яку він прийшов з італійської (banca – лавка, rotta – розбита), де раніш означав «звичай перекидати лавку банкіра, що стояла на площі міста, у разі нездатності останнього провести розрахунки з кредиторами», а зараз – це неспроможний боржник; підприємець, що розорився [15, 310].

Інститут банкрутства існує в українському законодавстві вже тривалий час. Ще в період становлення України як незалежної держави було прийнято Закон України «Про банкрутство» [4], метою якого було задоволення вимог кредиторів підприємства шляхом продажу майна боржника, його ліквідації. Однак ліквідація підприємства-боржника не завжди є найбільш оптимальним варіантом розвитку подій. По-перше, вимоги кредиторів задовольняються не в повному обсязі або вони взагалі отримують значні збитки. По-друге, діяльність підприємства-боржника у подальшому може бути досить перспективною, а його неплатоспроможність пояснюється низкою несприятливих зовнішніх обставин [11, 90]. По-третє, ліквідація підприємства може створити багато соціальних проблем у суспільстві. Особливо це стосується великих підприємств, які забезпечують зайнятість населення та здійснюють значні відраховування у державний і місцевий бюджети.

В даний час в Україні питання банкрутства регулюються Господарським кодексом України (ГКУ) [1], Цивільним кодексом України (ЦКУ) [3], Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [5]. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» має пріоритет перед іншими законами і перед ГКУ та ЦКУ, тому що він містить кращі досягнення іноземних і національної правових систем з регулювання питань банкрутства підприємств, тоді як у ГКУ та ЦКУ представлено тільки загальні положення про банкрутство [1; 3; 5]. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суттєво відрізняється від попереднього Закону України «Про банкрутство», тому що він розрахований не на банкрутство підприємства та його ліквідацію, а на відновлення його платоспроможності.

Визначення поняття «банкрут» сформульовано в ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», де сказано, що «*суб'єкт банкрутства (банкрут)* – боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом» [5]. У свою чергу, «*боржник* – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати» [5].

Розрізняють такі зовнішні *критерії* визначення *неплатоспроможності* підприємства: *розмір боргу* та *тривалість прострочки боргу*.

Зазначені критерії можуть вказувати на неплатоспроможність суб'єкта господарювання, тобто на його нездатність задовольнити вимоги кредиторів. Дійсна неспроможність підприємства щодо сплати обов'язкових платежів та погашення своїх кредитних зобов'язань має бути встановлена господарським судом, якому належить виключна компетенція оголосити боржника банкрутом. Справа про банкрутство порушується господарським судом у випадку, якщо підприємство на три місяці прострочило виконання безспірних вимог кредиторів щодо сплати грошового зобов'язання, розмір якого перевищує 300 мінімальних розмірів заробітної плати або 276600 грн. (розмір мінімальної заробітної плати згідно із Законом України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» становить 922 грн.) [6].

У законодавчих актах деяких країн, наприклад Великої Британії, Німеччини, Франції, існує відмінність між термінами «неспроможність» і «банкрутство». Так, неспроможність виключає будь-які умисні дії з боку боржника, а банкрутство передбачає кримінально-правовий зміст правовідносин [21, 73].

До *неплатоспроможного боржника*, згідно із ст. 212 ГКУ, можуть застосовуватись такі *судові процедури*:

- 1) *розпорядження майном боржника*;
- 2) *мирова угода*;
- 3) *санація боржника* (відновлення платоспроможності);
- 4) *ліквідація банкрута* [1].

Таким чином, *санація* – це одна з чотирьох судових процедур, яка може бути своєрідним інструментом, що забезпечує тимчасову підтримку неплатоспроможного боржника з метою відновлення його платоспроможності.

Термін «санація» походить від латинського "sanare", що означає оздоровлення, лікування [12, 290].

Згідно із ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «*санація* – система заходів, що здійснюється під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника» [5].

Отже, згідно із законодавством України, фінансове оздоровлення суб'єктів господарювання можливе трьома способами: 1 – кредитування; 2 – реструктуризація підприємства, боргів і капіталу; 3 – зміна організаційно-правової та виробничої структури боржника [5].

Кредитування як один із санаційних заходів означає надання підприємству-боржнику середньо- та довгострокових позик іншими суб'єктами господарювання або спеціалізованими фінансово-кредитними установами з метою підвищення платоспроможності першого. Ці кредити повинні бути спрямовані на погашення боржником заборгованості перед уже існуючими кредиторами або фінансування капітальних вкладень (наприклад, модернізацію виробництва). Завдяки цим кредитам підприємство-боржник отримує ліквідні засоби, що підвищує його поточну платоспроможність. Однак разом з тим підвищується рівень фінансової залежності підприємства через зростання частки позичкового капіталу.

Щодо сучасного визначення поняття «реструктуризація підприємства», то воно сформульовано у двох документах. В ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» сказано, що *«реструктуризація підприємства – здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягу випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва й задоволенню вимог кредиторів»* [5]. У «Методичних вказівках щодо проведення реструктуризації державних підприємств» зазначається, що *«реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва»* [8].

Санація проводиться з метою виведення підприємства із кризового стану.

Проведення санації доцільне за таких умов:

- 1) вартість активів об'єкта банкрутства суттєво перевищує розмір його кредиторської заборгованості;
- 2) неплатоспроможний суб'єкт підприємницької діяльності є стратегічно важливим з точки зору державних інтересів.

Якщо санація підприємства проводиться до початку порушення провадження у справі про банкрутство, то вона має назву досудової санації.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», *досудова санація – це система* реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових *заходів щодо запобігання банкрутству й відновлення платоспроможності боржника*, які може здійснювати власник майна боржника (орган, уповноважений управляти майном) та інвестор [5].

У ст. 96 Податкового Кодексу України (ПКУ) відмічено, що досудова санація державних і комунальних підприємства здійснюється за рахунок коштів державного бюджету [2].

Протягом трьох місяців з дня винесення господарським судом ухвали про санацію кредиторам для схвалення подається *план санації боржника*, в якому визначено строк і заходи щодо відновлення платоспроможності боржника [5].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення досудової санації державних підприємств», план досудової санації державних підприємств «розробляється у місячний термін з дня прийняття рішення про її проведення» [7].

При проведенні досудової санації державного підприємства-боржника, згідно зі ст. 96 ПКУ, план санації повинен передбачати погашення його податкового боргу [2].

Санація як захід фінансового-господарського оздоровлення суб'єкта господарювання прийшла в Україну зі світової практики, де вона активно використовується насамперед для попередження виникнення кризових явищ на підприємстві. Найбільш популярним серед санаційних заходів, що використовуються західними країнами, є реструктуризація. Серед компаній, які успішно проводили реструктуризаційні операції, можна назвати "General Electric", "Polaroid", "Ericsson", "Motorola", "Xerox" та інші [10].

Згідно із ст. 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», для відновлення платоспроможності боржника необхідні такі заходи: реструктуризація підприємства; перепрофілювання виробництва; закриття нерентабельних виробництв; відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника; продаж частини майна боржника; зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника; виконання зобов'язань боржника власником майна боржника; продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу; звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації [5].

У період фінансово-економічної кризи досить велика кількість банківських установ опинилася у скрутному фінансовому стані. За даними Національного банку України, за період з жовтня 2008 р. по квітень 2009 р. було надано допомогу комерційним банкам у вигляді рефінансування у сумі 71,8 млрд. грн. [14, 5]. Крім того, ці банки вимушені були вживати досить жорсткі заходи з метою запобігання банкрутству. Так, ТОВ «Український промисловий банк» було вимушено звільнити близько 1900 співробітників та приблизно 500 робітників відправити у безоплатні відпустки. До подібних заходів вдалися також такі банківські установи, як ВАТ КБ «Надра» (скорочено приблизно 30% співробітників), ПАТ «ОТП Банк» (10% персоналу). Одночасно з цим банки намагалися мінімізувати свої витрати, для чого здійснювалося закриття багатьох відділень. Наприклад, ВАТ КБ «Надра» «було закрито 77 відділень в орендованих приміщеннях» [14, 5].

Криза у банківській сфері спостерігається не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу. Так, наприклад, у 2011 р. було закінчено санацію російсь-

кого банку «Банк24.ру», що стабілізувало його діяльність. Для цього державною корпорацією «Агентством зі страхування вкладів» банку було надано кредит у розмірі 5 млрд. руб. строком на 5 років під забезпечення майном; створено та введено в дію нову бізнес-модель розвитку банку, в тому числі нову продуктову лінійку, орієнтовану передусім на надання високотехнологічних послуг дистанційним способом; змінено організаційну структуру банку, реорганізовано систему ризик-менеджменту банку [9].

Згідно із ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», санація вводиться на строк, не більший дванадцяти місяців [5].

Після закінчення строку санації приймається одне з таких рішень:

- припинити процедуру санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
- припинити процедуру санації й укласти мирову угоду;
- звернутися до господарського суду з клопотанням про продовження процедури санації;
- звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

Рис. 1. Послідовність проведення досудової санації неплатоспроможного підприємства, розроблено на підставі [5; 7]

Політику щодо запобігання банкрутству державних підприємств та підприємств, частка державної власності у статутному фонді яких перевищує 25%, згідно із ст. 2 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», здійснює *державний орган з питань банкрутства* – Державний департамент з питань банкрутства [5].

На основі аналізу Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» можна розробити певну послідовність здійснення санації підприємства (рис. 1 і рис. 2).

Рис. 2. Порушення справи про банкрутство і проведення судової санації підприємства-боржника, розроблено на підставі [5]

Аналіз свідчить, що санація підприємства, яка проводиться за рішенням господарського суду, має власний встановлений законодавством порядок проведення під суворим контролем кредиторів, інвесторів, державних органів, тобто всіх тих осіб, які зацікавлені у відновленні платоспроможності підприємства та його фінансовому оздоровленні. З іншого боку, санація підприємства, яка проводиться без залучення державних (судових) органів, має більш прихований характер, оскільки майже всі заходи з фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання проводяться всередині самого підприємства з додержанням комерційної таємниці, що робить можливим здійснення різноманітних махінацій із капіталом. На основі проведеного аналізу виявлено, що немає єдиного способу визначення санаційної спроможності підприємства, ефек-

тивності проведення запланованих санаційних процедур, тобто всього того, що підприємство першочергово враховує при визначенні необхідності й доцільності проведення санації, хоча законодавством суворо регламентовано порядок проведення санації за строками та перелік її основних заходів.

Основною ідеєю санації є фінансове оздоровлення підприємства, недопущення ліквідації потенційно перспективних підприємств. Тобто основною умовою проведення санації є визначення його санаційного потенціалу – санаційної спроможності, яка передбачає аналіз причин виникнення кризових ситуацій на підприємстві, можливості їх подолання та відновлення його ефективної діяльності. На сьогодні не розроблено єдиної методики економічного обґрунтування санаційної спроможності підприємства, тому можуть використовуватися різні методики визначення цього показника.

Хоча здійснення санації приносить позитивні ефекти окремим підприємствам та економіці в цілому, в Україні вона не користується великою популярністю. Причинами цього можуть бути недосконалість законодавства, механізму здійснення санації, незацікавленість підприємців у відновленні діяльності кризового підприємства, оскільки банкрутство, на їхню думку, є легшим і менш збитковим шляхом.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних і практичних аспектів санації підприємства дозволив зробити висновок про те, що санація підприємства – це сукупність різноманітних заходів, здійснення яких забезпечує вихід підприємства із кризи, відновлення його платоспроможності, ліквідності, конкурентоспроможності не тільки в короткостроковому, а й у довгостроковому періоді.

Санація підприємства – досить складна й суперечлива процедура як з юридичного, так і з економічного боку.

В Україні існує певна законодавча база, яка регламентує процес проведення санації підприємства (Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [5], Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок проведення досудової санації державних підприємств» [7], окремі статті в ПКУ [2], ГКУ [1], ЦКУ [3], Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств) [8], є достатньо велика кількість публікацій вчених-економістів і юристів, присвячених дослідженню цієї проблеми. Однак відчувається дефіцит методичного матеріалу, пов'язаного зі здійсненням санації, розробленого спеціалістами та затвердженого на державному рівні, а саме: немає єдиних інструкцій проведення, стандартів, методик здійснення розрахунків, пов'язаних з оцінкою санаційного потенціалу підприємства, його санаційної спроможності, економічної ефективності окремих процедур санації та її результативності в цілому. Крім того, не надаються достовірні статистичні дані, присвячені застосуванню процедури санації на підприємствах різних галузей в Україні, та сучасний міжнародний досвід з фінансово-господарського оздоровлення суб'єктів господарювання.

Законодавство в Україні регламентує передусім порядок здійснення досудової санації державних підприємств або санації підприємства, яка проводиться за рішенням господарського суду. Також у законодавстві наводиться основна термінологія, пов'язана зі здійсненням санації та досудової санації, ви-

значено граничні строки на організацію й проведення санації та її окремих процедур, регламентовано відносини, які виникають між кредитором та підприємством-боржником.

Однак законодавство України у питаннях, пов'язаних із санацією підприємства, потребує коригування та доопрацювання. Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», під час проведення санації на підприємстві його власники та керівники усуваються від управління, тобто керівництво діяльністю повністю переходить до рук третіх осіб [5], тому часто інтереси самого підприємства не враховуються. Зважаючи на це, власникам підприємства необхідно надавати можливість брати безпосередню участь у проведенні санації боржника й контролювати здійснення цієї процедури. Крім того, необхідно розробити інструкції, методичні вказівки з проведення санації суб'єктів господарювання, конкретний порядок її здійснення. Також необхідно надати практичні рекомендації із застосування процедури досудової санації не тільки державних, але й приватних підприємств.

Під час дослідження було виявлено відсутність будь-якого статистичного матеріалу про кількість підприємств, які успішно або ні пройшли фінансово-господарське оздоровлення. Тому офіційна статистика повинна надавати такі дані для забезпечення можливості кваліфікованим спеціалістам у цій галузі здійснення аналізу й прогнозів й санаційних процесів на підприємствах та в економіці в цілому.

Слід підкреслити, що таке теоретично передбачуване зовнішнє джерело проведення санації, як повна або часткова купівля державою акцій підприємства або надання фінансової допомоги, на практиці фактично не реалізується. Це пов'язано з обмеженістю ресурсів Державного бюджету України. Однак інвестування коштів у перспективне, тимчасово неплатоспроможне підприємство у майбутньому забезпечить державний бюджет стабільним джерелом доходів. Тому держава повинна надавати підтримку підприємствам, що опинилися у кризі, оскільки це може позитивно вплинути на розвиток окремих галузей або економіки країни в цілому.

Представлений у статті матеріал аналізу практики проведення процесу судової й досудової санації вітчизняних підприємств поглибить знання про здійснення фінансово-господарського оздоровлення суб'єктів підприємницької діяльності.

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV // zakon1.rada.gov.ua.
2. Податковий кодекс України від 24.11.2011 №2755-VI // zakon1.rada.gov.ua.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV // zakon1.rada.gov.ua.
4. Про банкрутство: Закон України від 14.05.1992 №2343-XII-ВР зі змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
5. Про відновлення платоспроможності боржника або визначення його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 №2343-XII-ВР зі змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
6. Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати: Закон України від 20.10.2009 №1646-VI-ВР зі змінами та доповненнями // zakon1.rada.gov.ua.
7. Про порядок проведення досудової санації державних підприємств: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 №515 // zakon1.rada.gov.ua.
8. Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення реструктуризації державних підприємств: Наказ Міністерства економіки України від 23.01.1998 №9 // www.uazakon.com.

9. Агентство по страхованию вкладов // www.asv.org.ru.
10. *Аистова М.Д.* Реструктуризация предприятий. – М.: Альпина Паблишер, 2002 – 287 с.
11. *Дутковський Б.* Фінансове оздоровлення замість банкрутства // Довідник економіста.– 2009.– №11. – С. 90–93.
12. Економічний словник-довідник / За ред. С.В. Мочерного. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
13. *Івженко А.С.* Основні напрямки удосконалення механізму санації підприємств за сучасних економічних умов // Актуальні проблеми економіки.– 2008.– №4. – С. 142–148.
14. *Іщенко О.* Особливості фінансової санації банків в умовах кризи // Ринок цінних паперів України.– 2009.– №9–10. – С. 47–52.
15. *Климков В.О.* Законодавче регулювання процедури банкрутства: Сучасний стан та тенденції // Держава і право.– 2007.– Вип. 42. – С. 310–316.
16. *Коваленко Д.І.* Санація як форма реструктуризаційних процесів на промислових підприємствах України // Актуальні проблеми економіки.– 2008.– №12. – С. 92–98.
17. *Козлянченко О.М.* Інститут банкрутства як складова розвитку ринкової економіки // Актуальні проблеми економіки.– 2009.– №2. – С. 79–87.
18. *Локшина С.М.* Краткий словарь иностранных слов. – 9-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1998. – 632 с.
19. *Плікус І.Й.* Концепція вартісно-орієнтованого управління та можливості її використання при обґрунтуванні доцільності санації підприємств // Фінанси України.– 2011.– №1. – С. 108–121.
20. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистики України. – К.: Консультант, 2010. – 567 с.
21. *Хурумов П.* Банкрутство: что это такое? // ЖУК.– 2007.– №6. – С. 72–75.
22. *Череп А.В., Северина С.В.* Удосконалення класичної моделі санації підприємств // Вісник економічної науки України.– 2010.– №2. – С. 169–171.

Стаття надійшла до редакції 5.12.2011.